

Яворська Г. М., Богомолов О. В.

НЕПЕВНИЙ ОБ'ЄКТ БАЖАННЯ: ЄВРОПА В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

К. : Вид. Дім Дмитра Бурого, 2010.— 136 с.

Зміна наукових парадигм у гуманітарних галузях знання спричинила появу наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. низки міждисциплінарних праць, у яких активізуються нові теоретичні настанови, міжгалузеві зв'язки, урізноманітнюються методологія й термінологія дослідження. Однією з таких праць, яку можна розглядати як вагомий внесок у розвиток міждисциплінарної парадигми знань, зокрема лінгвістики, культурної антропології й політології, є монографія Г. М. Яворської та О. В. Богомолу «Непевний об'єкт бажання: ЄВРОПА в українському політичному дискурсі».

Цю оригінальну за назвою та змістом працю присвячено проблемі органічного поєднання аналізу українського політичного медіа-дискурсу на тему Європи та семантико-когнітивного аналізу концепту «ЄВРОПА» в контексті вивчення механізмів, з одного боку, подолання когнітивного дисонансу, смислового конфлікту в процесі вибудовування національної ідентичності в Україні, що перебуває на стадії становлення, та європейської ідентичності, з другого, — усунення відчуття неузгодженості між самосприйняттям та сприйняттям ззовні в екстраполяції на відношення «Київ — ЄС».

Ерудованість та евристичний потенціал концепції дослідників вилилися в ґрунтовний аналітичний опис особливостей концептуалізації простору міжнародних відносин на тлі складних політичних процесів європейської інтеграції України, що віддзеркалює політичну дійсність в її лінгвокогнітивному розумінні за допомогою схем моделювання політико-географічного простору, концептуальних метафор, зокрема когнітивної метафори НАЦІЯ Є ОСОБА, семантичного поля бажання та категорії європейськості.

У межах нової парадигми гуманітарного знання все помітнішою стає мовна особистість науковця, а тому те чи інше дослідження завжди є результатом його когніції. У цьому аспекті монографія Г. М. Яворської та О. В. Богомолу — це комплексне когнітивно-метафоричне дослідження актуальної сьогодні проблеми лінгвополітологічного та культурно-антропологічного статусу й іміджу України в Україні, України в Європі, Європи в Україні та Європи в Європі.

Свіжий, нестандартний погляд на Європу як особу, на відношення між Україною та Європою в аспекті міжперсональних стосунків, на відношення між Європою та Росією, Росією та Україною в монографічному дослідженні забезпечують: 1) когнітивні механізми протиставлення Сходу і Заходу та фреймових опозицій ЦИВІЛІЗАЦІЯ vs ВАРВАРСТВО, СИЛА vs СЛАБКІСТЬ, РАЦІОНАЛЬНІСТЬ vs ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ, СТАБІЛЬНІСТЬ vs НЕСТАБІЛЬНІСТЬ як універсально-семіотичної концептуалізації, так і реконцептуалізації протиріч політичної дійсності в Україні та Європі; 2) кореляція культурно-історичних, політико-географічних, ідеологічних, лінгвістичних, ментальних та власне артефактних маркерів поділу світу та відокремлення одного світу від іншого; 3) схеми моделювання не лише лінгвогеографічного, а й концептуального, семантико-когнітивного простору за топологічними параметрами «межа — на межі — за межею», «ми — вони», «зони сусідства», «свій — чужий простір», «простір бажання», «простір втечі та зради», «простір цінностей», «простір мосту», «подорож (пересування у просторі)».

Спонукає до роздумів фрагмент дослідження про моделі зміни думки, різні форми існування знання. Дослідження проблематики міжнародних відносин за допомогою семантико-когнітивних методик у міждисциплінарному контексті з використанням кореляції «докса — епістема», контент- та дискурс-аналізу на матеріалі україномовних видань (перелік яких бажано було б подати в списку використаних джерел дослідження з відповідними покликаннями в тексті монографії) зорієнтовує на використання влучної термінології.

У монографії приваблює насамперед уміння прокоментувати лінгвістичний матеріал, розкриваючи глибинні механізми, парадокси семантизації, концептуалізації та реконцептуалізації конотативно-оцінного потенціалу мовних одиниць. Імпонує, що дослідники, урахувавши концептуальну багатозначність назви *Європа* в міфологічному, міфологемному, географічному, культурно-історичному та політичному вимірах, компетентно-диференційовано екстраполюють її семантику відповідно на асоціативно-образну репрезентацію ідеологічного, міфологічного, культурно-історичного, політичного

або географічного навантаження номінацій *європеїзація, європеєць, європейський, Захід, Схід, ЄС, Західна, Східна, Центральна, Південна, Північна Європа; Схід і Захід України; за кордоном / закордон; зарубіжжя*.

Чітко вибудована логіка подання аналізованого матеріалу з опорою на теорію когнітивної (концептуальної) метафори як універсального засобу поглибленого пізнання світу розкриває перед читачем приховану за політичними іграми наших можновладців голограму лінгвополітичної ментальності у власне етнічних та міжетнічних когнітообразах: персоніфікації ЄВРОПИ як ОСОБИ, тобто спільноти, що є органічним цілим і вміє відчувати, — *вважати, вирішувати, мати наміри...* (метафоризація ЄВРОПА як тілесний суб'єкт — *сита*, як ментальний суб'єкт — *хитра, манить, зазиває, обіцяє, розчаровує...*, як соціальний суб'єкт — *стара, нова...*); міжперсональних стосунків (метафоризація «учитель — учень», «керівник — підлеглий», «сусіди та сусідство», «сусідство vs братерство»); місцезнаходження в просторі (метафори МІСТ, ПОДОРІЖ). Усе це органічно екстраполюється на складну діалектику політичних та культурно-антропологічних відносин між державами.

Щоправда, бажано було б навести більше прикладів метафоричної концептуалізації Європи у фізичному вимірі та метафоричної концептуалізації простору за моделлю МІСТ (одного контексту для ілюстрації тієї чи тієї когнітивної моделі, що увиразнює певною мірою усталені на рівні ментально-мовних структур політичні реалії буття, на нашу думку, замало). Не завадило б також зацентрувати увагу й на особливостях метафоричної концептуалізації міжперсональних стосунків представників різних політичних партій як в Україні, так і в Росії та Європі.

Складна діалектика міжперсональних стосунків держав, зокрема Росії і України, у напрямі метафоричної концептуалізації *брат / сестра — партнер* із залученням до аналізу контексту (*«По-братньому» зайшли до Чехословаччини танками*) певною мірою вимагає аналізу метафоричної концептуалізації, точніше реконцептуалізації, у напрямі *брат / сестра — [партнер] — ворог*, зокрема стосовно відносин між Росією, Україною та Грузією.

Що ж до осмислення Європи в семантичному полі бажання, то дослідники, на нашу думку, зуміли розкрити всі нюанси цієї семантики (й відповідно самого бажання), ана-

лізуючи когнітообраз Європи за допомогою предикатів бажання *опинитися, потрапити, хотіти, прагнути* (з позитивною оцінкою), *не хотіти* (з негативною оцінкою), власне ментальних маркерів негативної оцінки — *закордон* (як чужий простір, простір втечі та зради, як втрата своєї ідентичності), *мігрант* (деперсоніфікована негативна сила), контрастивної рамки *«за кордоном — у нас, в Україні»* та опозиції *«Європа — Росія»* (у просторі цінностей), акцентуючи увагу на семантичних модифікаціях, пов'язаних зі зміною оцінки.

Автори монографії дуже ретельно, урахувуючи всі емоційно-оцінні конотації та, власне, енантіосемізацію, аналізують семантику *Європи* за оцінною шкалою, що варіює від позитивної оцінки (*Європа* як земний рай, як еталон — критерій успіху, місце матеріального добробуту, зразок для наслідування; *європейські цінності, європейські стандарти, європейський досвід*) до негативної (*Європа* як така, що втратила свою ідентичність унаслідок ісламізації, тобто зраджує собі) через нейтральну (насторожену) (*Європа* як місто з погляду селянина).

У дослідженні виразно описано й інші репрезентанти когнітообразу Європи. Закцентовано увагу на лексемі *європейський*, що є своєрідним маркером якості переважно з позитивним оцінним забарвленням у семантичному просторі українського політичного дискурсу. Розкрито особливості концептуалізації духовного й матеріального світу за категорією європейськості та різних ступенів її вияву, враховуючи темпоральність. У цьому контексті бажано було б дати аналіз категорії українськості та її кореляцію з категорією європейськості. Однак допитливість авторів монографії не залишила поза увагою і концептуальну багатозначність терміна *європейська інтеграція* та власне позитивну оцінку семантику слів *європеєць, європейці*. Ураховано розмаїту палітру семантичних відтінків досліджуваних лексем.

Уміння авторів креативно мислити, об'єктивно подати матеріал та розкрити приховані механізми семантизації непевного об'єкта бажання чи, може, об'єкта непевного бажання *Європа* — ось що привертає увагу і політологів, і лінгвістів, і культурологів.

Отже, перед нами справді цікава, зважена в міркуваннях праця, яка може стати взірцем написання лінгвополітичних досліджень такого типу.

В. ІВАЩЕНКО